

Recensions bibliogràfiques

VÀRIA

Numisma, núm. 247 (gener-desembre 2003), 183 p.

Acaba de sortir aquest nou volum de la revista *Numisma*, que edita a Madrid la Sociedad Iberoamericana de Estudios Numismáticos y el Museo Casa de la Moneda. Es tracta de l'altre anuari, a banda d'*Acta Numismàtica*, especialitzat en numismàtica que s'edita a l'Estat espanyol. La seva aparició, de tota manera, no és massa regular, ja que tan aviat apareix amb cert retard, com pot deixar la seva periodicitat anual i fer dues aparicions en un mateix any. El nombre de pàgines pot ésser igualment força variable. Pel que fa als continguts, sol publicar gairebé exclusivament articles d'estudi, ja que l'apartat de recensions i d'informació bibliogràfica es limita gairebé sempre a una o dues obres.

Com a orientació als nostres lectors del contingut del volum que comentem en donarem el sumari.

Carmen Alfaro Asins: Isis en las monedas de Baria y Tagilit

Davide Lunelli: Oeso/Siva en las monedas Kusana

Lucía Aranda Kilian y Guillermo Bello Chávez: La moneda tejida: manta como moneda en el mundo prehispanico

Carmen García Bueno: Aproximación al conocimiento del yacimiento arqueológico de Jamila (Villanueva de los Infantes, Ciudad Real): hallazgo monetario

Miguel Ibáñez: Jetones de cuenta de la Administración Real de Navarra en el siglo XV.

Xavier Sanahuja Anguera: Reconsideración de la moneda jaquesa de vellón de época moderna (1519-1717)

Fernando Bodega Barahona y José María Segoviano Sierra: Estudio de las pilas ponderales del Museo Casa de la Moneda (Madrid)

RECENSIONS:

Pere Pau Ripollès: Sylloge Nummorum Graecorum. Seweden II. The collection of the Royal Coin Cabinet, National Museum of Economy, Stockholm. *Part 6*: The G. D. Lorichs Collection, por *Paloma Otero Morán*

AMB

Actas, XI Congreso Nacional de Numismática. Saragossa, 2002, 375 p.

Acaben de publicar-se les actes d'aquest congrés, organitzat per la Societat Iberoamericana de Estudios Numismáticos, el Museo Casa de la Moneda de Madrid i la Institución Fernando el Católico de la Diputació de Saragossa. El Congrés se celebrà a aquesta darrera ciutat, els dies 16-19 d'octubre del 2002, i estava dedicat a tractar dels diferents aspectes de la fabricació de la moneda al llarg de la història.

El volum en qüestió conté la publicació de les ponències i comunicacions següents.

Ponencia:

LA MONEDA DE LA EDAD ANTIGUA

Manuel Gozalbes y Pere Pau Ripollès: La fabricación de moneda en la Antigüedad

Manuel Martín-Bueno y Fernando López Sánchez: La acuñación de moneda en el Imperio: el *Princeps* y sus gastos

Comunicacions:

Almudena Domínguez Arranz: La fabricación de las monedas ibéricas; los denarios de Bolskan (Huesca)

Luis Amela Valverde: El denario RRC468, acuñado en Hispania

Juan Carlos Herreras Belled: Las contramarcas en la ceca de Celse/Lepida/Celsa

María Luisa Sánchez León: Las monedas de M. Arrius Secundus

Tomas Hurtado Mullor: Las marcas globulares en la moneda romana provincial hispana

Miguel Ángel Cebrián Sánchez: Denarios de P. Carisio acuñados en EMERITA AVGVSTA: Estudios de cuños

Marta Gómez Barreiro: Aspectos metroológicos y metalográficos de la ceca de CAESAR AVGVSTA

Narciso Santos Yanguas y Carlos Vera García: La divinización en las monedas de los Julio Claudios. Julio César como precedente

José Antonio Mellado Rivera: Príncipes IVVENTVTIS como nuevos dioscuros y la teología del poder imperial

Álvaro Jacobo Pérez: Concordia y libertas como medio de legitimación en la moneda de Vespasiano

Sebastián Corzo Pérez: Hallazgo de un tesoro de Antoninianos en Arjona (Jaén)

Carlos Gozálbés Cravioto: El tesoro de bronce bajoimperiales del río Grande (Coín, Málaga)

Álvaro Fernández Flores: Hallazgos numismáticos en contexto arqueológico en la ciudad de Sevilla. Período tardorromano-visigodo

Valentín Soria Sánchez: Monedas de Extremadura

Adela Barreda Pascual y Joan Carbonell i Manils: Filología y numismática itálica en el MS. 12639 de Antonio Agustín de la Biblioteca Nacional de Madrid

Ponencia:

Julio Torres Lázaro: La fabricación de la moneda en la Edad Media

Comunicacions:

Manuel Castro Priego y Aurelia Sánchez González: Hallazgos numismáticos en Guadalajara; las recientes excavaciones del túnel de Aguas Vivas

Pedro Cano Ávila, D. Oliva, E. Gálvez y R. Valencia: Tesoro de dirhemes del califato Omeya de Al-Andalus descubiertos en Carmona

Antonio Roma Valdés, Francisco Guitián, Francisco Javier Colino Aragón y Iago Ugorri: Notas sobre la fabricación de feluses hispanoárabes. Avance de la cuestión

Carolina Doménech Belda: Un tesoro de la taifa de Alpuente

Fátima Martín Escudero: Sobre el hallazgo de dinares del Hospital Militar de Zaragoza (1858)

Albert Estrada Rius: La ceca real de Barcelona en la baja Edad Media. Notas para el estudio de su organización

Francisco Javier Ruíz Ruíz y Alberto Miñón Querejeta: Hallazgo de un tesoro en la excavación de la ermita de Santa Catalina (Tiebas, Navarra)

Federico Cabrillo Rodríguez: Los 50 excelentes de la Granada. Técnica de acuñación de piezas de gran módulo

Ponencia:

Glenn Murray Fantom: Problemas técnicos en la acuñación durante la Edad Moderna

Comunicacions:

Carmen Inés Martín Gómez: Sello del convento de San Pedro el Real de Córdoba

Antonio Roma Valdés y Javier Verdejo Sitges: Notas sobre los resellos múltiples

José Antonio Mateos Rojo: Circulación monetaria y nuevas acuñaciones: el vellón en Aragón bajo Carlos III (1759-1788)

Ponencia:

Enrique del Nogal Roperó y Julio Corcoba: La fabricación de la moneda y sus problemas. Edad Contemporánea

Comunicacions:

M. Crusafont i Sabater y Anna M. Balaguer: Francisco Paradaltas i Pintó y la fabricación de la moneda en el siglo XIX

Vicente Falcó Fuertes: Significado numismático de la medalla conmemorativa del 750 aniversario de la Carta Poble de la Vall d'Uixó (Castellón)

Maria García Samper: Los fondos medallísticos del Museo Arqueológico-Etnológico Municipal Gratiniانو Baches, del Pilar de la Horadada (Alicante)

Alberto Ceballos Hornero y David Ceballos Hornero: Oferta monetaria: El tiempo de la moneda

Álvaro Fernández Flores: Introducción al detector de metales como herramienta básica para la recuperación de materiales en intervenciones arqueológicas de urgencia

AMB

PICCINNI, Gabriela; TRAVAINI, Lucia. *Il libro del Pellegrino (Siena 1382-1446)*. Nàpols, 2003. 323 p.

La societat italiana de l'edat mitjana gaudia d'una maduresa cultural, econòmica i artística certament superior a la de la resta de països de l'Europa occidental del seu temps. Per això no sorprèn que, a part de les ben conegudes mostres arquitectòniques, artístiques o literàries, també als arxius italians puguem trobar testimonis escrits que són prova d'aquesta capacitat creadora i organitzativa del món italià medieval.

Una mostra recent del que diem és *Il libro del Pellegrino (Siena 1382-1446)*, que G. Piccinni i L. Travaini han estudiat i acaben de fer conèixer publicant-lo.

Es tracta d'un quadern en el qual hom anotava els dipòsits en moneda que feien els pelegrins que s'encaminaven a Roma, quan passaven per l'hostal per a romeus de Santa Maria della Scala que hi havia a la ciutat de Siena. El llibre conté un total de 398 anotacions més de la meitat de les quals especifiquen el tipus de moneda efectiva que es deixava en dipòsit. Això fa que aquest llibre sigui una font documental molt interessant a l'hora de fer un estudi sobre el circulant monetari, no sols a Itàlia, sinó també a l'occident d'Europa, ja que els pelegrins procedeixen de diversos països d'aquest àmbit. A més té l'interès de ser una mostra del circulant en les petites economies, és a dir, del viatger, del que el romeu duia a la bossa, i no de les grans transaccions i de les altes finances, que són les que habitualment deixen constància escrita.

El llibre en qüestió esmenta 413 pelegrins, 353 són homes i 60 són dones, entre els anys 1381-1446. De tota manera, 347 (211 homes i 36 dones) es concentren en l'any 1400. Aquesta gran afluença en aquell any és deguda a la gran expectació que va generar arreu del món cristià la celebració de l'any jubilar i el desig de molta gent d'anar a Roma a guanyar la indulgència, després de les pestes que havien colpejat Europa.

Les procedències dels pelegrins al llarg de tot el període són les següents: setanta-dos pelegrins de l'oest d'Europa (Portugal, Espanya, França), és a dir, 23,6 %; noranta-vuit pelegrins de diversos indrets del voltant de França (Països Baixos, Flandes, Artois, Borgonya, Savoia, Provença), un 32,1 %; setanta-sis d'Alemanya, que representen un 24 %; nou dels països nòrdics i les illes Britàniques; trenta dels països de l'est d'Europa i vint d'Itàlia i Còrsega, un 6,5 %.

L'objectiu pel qual es feien aquests dipòsits no era altre que guardar bé les monedes que portaven o bé una part, per tal de recollir-les al tornar de Roma i poder pagar les despeses del viatge de tornada als seus països d'origen. Tot això explica que el llibre anoti les monedes especificant-les. És clar que el monjo que feia les anotacions no sempre tenia la mateixa cura, ni els mateixos coneixements en fer-ho i havia de refiar-se moltes vegades dels noms, sovint populars, de les monedes que li donava el mateix pelegrí que feia el dipòsit. Apareixen, doncs, alguns apel·latius populars de monedes, que avui no són sempre fàcils de desxifrar.

Naturalment, hi ha també imprecisions o bé anotacions equívokes. Una de molt curiosa fa referència a «4 florins i mig de Castella» (1400), quan és ben sabut que a Castella mai es varen emetre florins. De tota manera, una afirmació com aquesta no sorprèn en saber que una de les monedes d'or que circulaven més profusament a Castella era, precisament, el florí de la Corona catalanoaragonesa. Per tant, el pelegrí castellà, portador d'aquests florins, devia estar tan habituat a veure'ls circular al seu país que fins i tot pogué arribar a la convicció que eren moneda pròpiament castellana, o almenys de curs a Castella.

Pel que fa a cites específiques de monedes dels regnes de la península Ibèrica se citen: doblers de Castella, florins d'Aragó (és a dir, de la Corona catalanoaragonesa), «lleons» de Castella, mitjos rals de plata d'alguns països de la Corona catalanoaragonesa i, finalment, s'esmenten també doblers moriscos.

Pel que fa a pelegrins procedents de la península Ibèrica tenim els següents: tres de Portugal, un de Navarra, cinc de Castella, juntament amb altres dos de Burgos, un de Beldorado, un de Còrdova, un d'Oviedo, dos de Santander, dos de Santiago de Compostel·la, un de Valmaseda i un de Berceo. Per tant, el nombre de pelegrins de llocs de Castella i Lleó seria de setze en total. Del regne de València són set, d'Aragó dos i de Catalunya un, que diu ésser de Manresa. A més a més n'hi ha sis que només diuen que vénen d'Espanya o bé que procedeixen de localitats no identificades, però que sembla ésser que són de la península Ibèrica.

Entre les monedes europees esmentades, en trobem de diverses ciutats italianes (Milà, Bolònia, Venècia), però també moneda de Bohèmia, Hongria, Flandes, etc. D'altres vegades els noms de les monedes seran més genèrics, com és ara: *grossos*, *florins*, o bé més populars, com *piteholos* o *parpagliole*, entre d'altres. L. Travaini, que s'encarrega de l'estudi numismàtic, dona l'explicació oportuna en cada cas.

No hi ha dubte que, amb la publicació d'aquest llibre, les autores han posat a les mans dels numismàtics i dels historiadors un document important tant per conèixer determinats aspectes del circulant monetari com de les peregrinacions.

A. M. Balaguer

JIMÉNEZ MARTÍNEZ, F. «Dineral de la silla alta posible atribución a Enrique IV (1454-1474)». *Gaceta Numismática*, núm. 153 (2004), p. 49-57.

L'autor presenta un ponderal monetari fins ara no conegut que, efectivament, sembla correspondre a un dineral per a pesar les monedes d'or anomenades *enriques de la silla*, emesos en el regnat d'Enric IV de Castella. El pes de la peça és de 4,50 g, la qual cosa encaixa bé amb el pes que havien de fer les peces, que era d'uns 4,55 g-4,60 g de pes teòric. Ja és sabut que els dinerals tendeixen a pesar un xic menys del pes rigorosament legal.

El ponderal en qüestió no porta llegenda i presenta la figura del sobirà assegut en un setial amb braços i respatller d'estil gòtic, tot plegat d'unes característiques tipologicoestilístiques molt properes a les que presenten els anomenats *enriques de la silla alta*, de manera que no sembla haver-hi dubtes que es tracta d'un dineral d'enrics castellans.

L'autor, aplicadament, s'ocupa de comparar la peça amb la figura d'altres monedes d'or coetànies europees, franceses principalment, que també presenten un sobirà assegut, per acabar conclouent que l'estil és diferent i que s'acosta més a les peces castelleses. En canvi, no ens dona la descripció completa i correcta del dineral que publica. Ni diu que la peça és anepigràfica, ni sabem què hi ha en el revers, que ens imaginem que deu ésser llis, però cal dir-ho. Certament, causa estupefacció tan poca condícia, cosa que seria fins a cert punt excusable, si l'autor no hagués tingut al davant un treball nostre sobre els ponderals castellans que cita en un determinat moment i que bé podia haver-li servit de model de com cal descriure una peça d'aquestes característiques, si és que és novell en la matèria.

També observem greus mancances de fons i de forma en la bibliografia que dona al final, on no sols no consten els treballs bàsics que cita en nota, sinó que tampoc es preocupa d'ordenar-los de cap manera (per ordre alfabètic d'autors, per exemple). És clar que la responsabilitat d'esmenar aquesta mena de descuits és una de les tasques de filtratge que hauria d'haver fet el comitè de redacció del butlletí on s'ha publicat l'article.

Anna M. Balaguer

HERNÁNDEZ GUERRA, L.; ANTON MARTÍNEZ, B. *Disertación sobre las medallas y monedas antiguas (De numismatis et nummis antiquis disertatio) de José María Suárez*. Editat a la col·lecció «Vetere» de monografies de la revista *Hermeneus* [Sòria] (2002), 230 p.

Es tracta de la reproducció, la transcripció i l'estudi d'un curiós text sobre la moneda a l'antiguitat publicat a Roma l'any 1668 per l'erudit José María Suárez. Aquest personatge era d'origen andalús, la seva família procedia de Còrdova, però havia nascut a Avinyó, on s'havien establert els seus pares. Esdevingué bisbe de Vaison i més endavant (1667) Climent IX el nomenà vicari de la basílica de Sant Pere de Roma. José María Suárez fou una persona de gran erudició i cultura, que va arribar a ésser bibliotecari del cardenal Francesco Barberini, un apassionat per les antiguitats i que fundà la famosa Biblioteca Barberini, la primera que hi hagué a Roma i que s'integrà a la Biblioteca Vaticana.

El mèrit del treball d'aquests autors resideix sobretot en el fet d'haver fet co-nèixer als estudiosos d'avui l'obra numismàtica d'aquest bisbe provençal, d'ascendència andalusa, i també d'haver recopilat prou detalls de la vida i l'obra erudita força extensa d'aquest personatge que tingué un paper remarcable en el món de la cultura de la Roma del segle XVII.

Sobre la resta cal dir que, tot i que l'estudi de presentació que fan L. Hernández i B. Anton sobre la numismàtica antiga és ben documentat i fet amb la millor disposició, no aporta cap novetat als especialistes en aquesta matèria. Creiem que la importància de la tasca realitzada es troba en el fet d'haver tret de l'oblit la figura d'aquest erudit bibliotecari i numismàtic d'origen hispànic que visqué a Roma, el centre més important de cultura del moment, i contribuí amb el seu treball i els coneixements a la formació d'una de les biblioteques més grans. Evidentment, el valor del contingut de la seva breu dissertació té el valor d'una curiositat.

Anna M. Balaguer

GONZÁLEZ GUTIÉRREZ, P. *Creación de casas de moneda en Nueva España*. Madrid: Universitat d'Alcalá, 1997. 294 p.

Encara que pugui resultar sorprenent, la història de la moneda emesa per la monarquia hispànica en els seus extensos dominis americans no sol ésser motiu d'estudi dels investigadors espanyols. És per això que l'obra que comentem omple una certa part d'aquest buit existent.

Es tracta de la publicació d'una tesi doctoral que ha traçat una panoràmica prou completa, entenedora i ben documentada sobre les seques i la producció a Mèxic durant l'etapa colonial. L'autora basa el seu treball en la documentació escrita procedent, bàsicament, dels arxius Histórico Nacional de Madrid, General

de Simancas i General de Indias de Sevilla, aquest darrer d'importància cabdal per al tema tractat. Malgrat que ens trobem davant d'una recerca sobre la història de la moneda, l'estudi no es planteja des de la perspectiva de les dades que poden aportar les monedes per si mateixes. És a dir, es tracta d'intentar reconstruir una realitat a partir de la documentació arxivística, que no es contrasta amb l'evidència numismàtica. Tot i això, l'obra és de gran utilitat al numismàtic, ja que li permetrà conèixer les circumstàncies en què es realitzen les emissions.

El treball es divideix en tres grans apartats. En el primer es tracta del medi històric i geogràfic en el qual es desenvolupa la conquesta del territori, del descobriment i l'explotació de les mines de metalls nobles, com a estímul de l'expansió territorial, de l'organització jurídica i administrativa del territori, etc. Durant aquesta etapa —prèvia a la formalització del virregnat i de l'inici de l'emissió de moneda pròpiament dita— funciona un sistema de foneria de metalls preciosos i de marcat de les peces resultants, que cal considerar com un dels antecedents de la seca i de la moneda que tot seguit es produirà a Mèxic. Per aquest sistema hom procurava de nodrir el circulant del Nou Món, ja que la moneda encunyada que arribava de la metròpoli era molt escassa. Carles I va autoritzar aquest procediment amb la condició que es cotitzés, com era habitual, la cinquena part de l'or marcat com a impost.

La segona part de l'obra se centra en el període de quasi tres segles de funcionament de la importantíssima seca de Mèxic. És a dir, des de la seva fundació, que coincideix amb la instauració del govern dels virreis, el primer dels quals fou Antonio Mendoza, que havia estat tresorer de la seca de Granada i establí tot seguit la seca de Mèxic. En aquest apartat es tracta d'aspectes tècnics, burocràtics, dels diferents edificis que ocupa la seca, del personal que hi treballava i de les seves labors, etc. Finalment, es tracta, també, dels tipus, patrons i sistemes monetaris, segons els quals es realitza l'emissió de moneda entre el 1535 i el 1821.

Per últim, en la tercera part es tracta, de manera bastant succinta, de les encunyacions d'emergència, de la proliferació de seques i d'altres circumstàncies excepcionals que creà el període de lluites per la independència de Mèxic a partir del 1810.

Anna M. Balaguer

A Survey of Numismatic Research 1996-2001. Redactors generals: C. Alfaro i A. Burnett. Edita International Numismatic Commission. Madrid, 2003.

A cada convocatòria dels congressos internacionals de numismàtica apareix una recopilació per matèries i èpoques de tots els estudis publicats en el camp de la investigació numismàtica des del darrer congrés celebrat.

La redacció d'aquest treball, que rep el nom de *Survey of Numismatic Rese-*

arch, és encarregada a diferents especialistes en cada àrea. El que ara comentem aparegué el 2003 amb motiu del XIII Congrés Internacional, que aquesta vegada se celebrà a Madrid.

Els apartats de la recopilació són els següents:

Preface, Arthur L. Friedberg

Introducción General / General Introduction, Carmen Alfaro Asins y Andrew Burnett

ANTIGÜEDAD

Introducción / Introduction, Michel Amandry y Paloma Otero Morán

Generalidades

Les monnaies avant la monnaie frappée dans la Méditerranée antique, Raymon Descat

Monedas griegas

La península Ibérica, Marta Campo

Magna Graecia and Sicily, Carmen Arnold-Biucchi

La Grèce et les Balkans à l'époque archaïque et classique, Selène Psoma

Greece and the Balkans in the Hellenistic Period, Katerini Liampi

L'Asie Mineure aux époques archaïque et classique, Koray Konuk

Hellenistic Asia Minor, R. H. J. Ashton

The Levant, Haim Gitler

Les Séleucides et l'Orient, Frédérique Duyrat

Gréco-Bactriens, Indo-Grecs, Indo-Scythes et Indo-Parthes, Osmund Bopearachchi

The Ptolemies, Andrew Meadows

Cartagine e il Nord Africa, Lorenza Ilia Manfredi

Monedas celtas

Celtic Coinage, Philip De Jersey

Monedas romanas

Die Römische Republik / La República Romana, Francisca Chaves Tristán y Wilhelm Hollstein

From the death of Caesar to the death of Commodus, William E. Metcalf

Von Pertinax bis zur diocletianischen Reform, Markus Peter

Los siglos IV y V, Juan José Cepeda Ocampo

Roman provincial coinage, Volker Heuchert

EDADES MEDIA, MODERNA Y CONTEMPORÁNEA

Introducción / Introduction, Barrie Cook, Miguel Ibáñez Artica y Peter Ilisch

Byzance, Cécile Morrisson
 Monetazione barbarica in Italia, Ermanno A. Arslan
 Los visigodos (península Ibérica). Los años oscuros, Antonio Roma Valdés
 Vandales, Cécile Morrisson
 Les Mérovingiens, Jacqueline Pilet-Lemière
 The Latin East, D. M. Metcalf.
 Scandinavia, Jorgen Steen Jensen
 England, Wales and Scotland: Medieval, Martin Allen
 England, Wales and Scotland since 1485, H. E. Manville
 The Netherlands, Arent Pol
 Belgium & Luxemburg 1996-2001, Ralf Van Laere
 France (987-1500), Marc Bompaire
 Deutschland, Bernd Kluge und Ulrich Klein
 Osterreich, Michael Alram und Roswitha Denk
 Schweiz-Suisse-Svizzera, Benedikt Zäch
 Italia, Silvana Balbi de Caro e Andrea Saccocci
 Península Ibérica, Antonio Roma Valdés
 Ungarn und die Balkanhalbinsel, Márton Gyöngyössi und Lajos Pallos
 Poland, Borys Paszkiewicz
 Balticum, Ivar Leimus
 Rusia, Marina P. Sotnikova
 North America, D. Freidus
 Mexico, Central and South America, Alain Costilhes
 Oceania, Walter R. Bloom
 Monnaies Africaines, J. Rivallain et J. Schoonheydt

NUMISMÁTICA ORIENTAL

Introducción / Introduction, Alberto Canto García y François Thierry
 Islamic Numismatics, Lutz Ilisch
 Al-Andalus, Alberto Cano García
 Numismatique des Kouchans, Osmund Bopearachchi
 Numismatique sassanide, Rika Gyselen
 Mittelasien, Larissa Baratova
 Inde du sud et Sri Lanka, Osmund Bopearachchi
 Numismatic studies on South-East Asia, Michael Robinson
 China, Dai Zhiqiang, Helen Wang and François Thierry
 Numismatique du vietnam et de l'Indochine Française, François Thierry
 Äthiopien in der Antike und Neuzeit, Wolfgang Hahn

MEDALLAS

Introducción / Introduction, Philip Attwood y Javier Gimeno

Denmark, Else Rasmussen
 Sweden, Ian Wiséhn
 Finland, Tuukka Talvio
 Norway, Anette Kristoffersen
 Great Britain and Ireland, Philip Attwood
 Belgium, The Netherlands, Luxembourg, Marjan Scharloo
 France, Sylvie de Turckheim-Pey
 Portugal, Maria Rosa Figueiredo
 España, Javier Gimeno
 Italia, Elisabetta Chino
 Deutschland, Martin Heidemann und Wolfgang Steguweit
 Switzerland, William Eisler
 Österreich, Hubert Emmerig und Heinz Winter
 Pologne, Stanisława Gruszczynska et Jan Sakwerda
 Czech Republic, Tomas Kleisner
 Ungarn, Viktória L. Kovásznai
 Roumanie, Constanta Stirbu
 Croatia, Ivan Mirnik
 Yugoslavia (Serbia and Montenegro), Vesna Radic
 Russia and the former CIS countries, Evgenija Schukina and Lidia Dobrovolskaya
 USA and Canada, Cory Gilliland
 Argentina, Fernando Chao
 Australia and New Zealand, Walter R. Bloom

NUMISMÁTICA GENERAL

Introducción / Introduction, Kenneth Jonsson y Julio Torres
 Computers and Internet, David G. Wigg
 Statistics in Numismatics, Warren W. Esty
 A Short Review of the Application of Scientific Analysis Techniques to Coinage, Michael R. Cowell
 Museology: Exhibition, Conservation and Restoration, Rafael Feria
 History of Numismatics and Collections, C. E. Dekesel

AMB

SAN VICENTE, José Ignacio. *Moneda y propaganda política: de Diocleciano a Constantino*. Vitòria: Universitat del País Basc, 2002. 292 p. (Anejos de Veleia, Serie Minor; 20)

Estem davant d'un llibre de gran erudició en què s'estudia un aspecte del món romà fent reflexions sobre la moneda d'aquest apassionant període, que arrenca

de la primera tetrarquia, de 294 a 305, en què Lactanci cita el repartiment del poder de dues persones de més autoritat que tenien el poder suprem i unes altres dues de menor autoritat, els seus col·laboradors, puix diu que entre dos d'igual poder podien mantenir fàcilment la concòrdia, que entre quatre fóra impossible.

L'obra es construeix sobre una gran bibliografia, que comprèn dotze pàgines, si bé quasi no n'hi ha d'espanyola, de la qual sobresurt la seva obra, que desconeixem, *Circulación monetaria en Hispania durante el siglo IV dC*, editada pel Museu de la Casa de la Moneda de Madrid, l'any 1999, de 725 pàgines.

Aquest període numismàtic s'aparta de la nostra especialitat, però per l'extensió que presenta, l'àmplia erudició de l'autor i la molta informació que dóna, creiem que permet estudiar i presentar de manera extensa i completa tota la història romana d'aquella època.

L'obra es divideix en quatre grans capítols. El primer, sobre la tetrarquia de 294 a 305; el segon, sobre la tetrarquia de 305 a 313; continua amb Licini i Constantí, de 313 a 324, i acaba amb Constantí, de 324 a 337. Dintre de cada capítol són tractats diversos aspectes. Cada un és encapçalat pel text clàssic de les fonts antigues, grec i llatí, la traducció i els comentaris crítics de l'autor, il·lustrats amb alguna moneda.

Donarem el títol d'alguns dels capítols:

1. «*Concordia militum, Concordia Augg*; las bases de la unidad tetrárquica». 2. «*Genis populi romani*; la concepció diocleciana de la *romanitas*». I així, successivament, fins al 50. Alguns estretament relacionats amb la moneda, com el 5, «*Sac mon urb et caes nn; Moneta s Augg et Caes nn*; política monetaria de Diocleciano, creació del sistema de cecas, caràcter sagrado de la moneda»; el 15, «*Relaciones de Constantino con Majencio y reducción del follis*»; el 18, «*Creación del solidus*»; el 30, «*Nuova moneta Victoriae laetae princ perp*», i el 34, «*Creación del miliarense*», seguit de «*Creación del argenteus-siliqua*».

Com ja hem comentat, i ara hi insistim, no hi ha cap referència històrica ni monetar a la península Ibèrica, ni cap aportació de material des d'aquesta. Tot es mou dintre del món romà oficial, i és digne d'elogi aquest intent d'estudiar la història de Roma i de fer un plantejament des de la Península, ja que no hi ha cap aportació d'aquí al problema general.

Tanquem aquest breu comentari amb les paraules de l'autor en el pròleg dient que Sutherland ja reconeixia que els historiadors tracten breument i sense profunditzar en les monedes, circumstància que, nosaltres podem afegir, es dóna en tots els períodes de la numismàtica i a tots els llocs.

L. Villaronga

REECE, R. *Roman coins and archaeology, collected papers*. Moneta [Wetteren], núm. 32 (2003), 364 p.

La gran quantitat de treballs de l'autor i la dificultat de trobar-los ha portat els editors a publicar-ne trenta-vuit, els més importants i menys assequibles. S'esmenten altres cent disset articles no recollits en aquest aplec.

Dels no inclosos pensem en els treballs en què es comparaven les monedes romanes trobades en diferents regions (al sud d'Itàlia, nord i sud de França, vall del Rin, Hispània i Britània), els quals foren discutits als simpòsiums de Barcelona dels anys 1979 i 1980, als quals assistí Reece, i hi col·laborà amb un article ben suggeritiu, «Coins as minted and coins as found».

L'autor començà la seva recerca sense un mètode preconcebut, que, mentre anava treballant, pogué establir i desenvolupar.

La quantitat d'informació recollida és enorme, és una mostra de la moneda batuscada pel món romà en tots els seus dominis i a través dels temps, procedents de llocs arqueològics. Per fer-nos una idea de la quantitat de monedes amb què ha treballat només cal saber que a Richborough han estat cinquanta-sis mil les monedes recuperades.

El ressò del seu treball no correspon a l'esforç de la feina feta. A l'esperit de l'historiador és difícil assimilar el del matemàtic, i en Reece els dos estan àmpliament desenvolupats. Tots els seus mètodes estadístics plens de càlculs i gràfics queden lluny de la mentalitat clàssica i són difícilment comprensibles. Aquest divorci, conseqüència de les diferències entre la formació clàssica i la matemàtica, en Reece no existeix, puix és un historiador amb forta sensibilitat matemàtica. Aquestes circumstàncies han fet que no es generalitzin els seus mètodes estadístics numismàtics com desitjaríem.

Són molts els punts que comenta i discuteix, a vegades per diferenciar petits matisos, com quan ens parla de la diferència entre les monedes recuperades que foren perdudes en el seu temps i els conjunts formats per monedes que eren guardades i recollides i han estat trobades ara.

Uns altres cops dirigeix la recerca per dos camins, un veient similituds i diferències entre les monedes dels emperadors i les províncies, i l'altre, buscant comprendre el significat i el mecanisme del subministrament de la moneda i el seu ús. I moltes vegades es pregunta què és un tresor normal.

En seu estudi estableix uns períodes de temps per a les monedes i la seva situació en llocs ben distants. Crea uns models de circulació i la seva anàlisi és la recerca que ha desenvolupat Reece durant molts anys, reunint l'arqueologia, la història i la numismàtica.

El conjunt d'aquests articles forma un tractat, amb els nous mètodes que ha emprat, amb la construcció d'un cos d'informació i aplicació. Creiem que ha estat un encert recollir els treballs esparsos i formar un conjunt dels mètodes de l'autor,

que queden a les mans dels futurs investigadors numismàtics i arqueòlegs i dels quals podran treure un bon profit.

L. Villaronga

MÓN ANTIC

AMANDRY, M.; ESTIOT, S.; GAUTIER, G. *Le monnayage de l'atelier de Lyon (43 a J.-C.-413 apr J.-C.)*. Wetteren, 2003. Suplement II. 168 pàgines i XLI làmines.

Amb la publicació d'aquest suplement II, s'acaba la monumental obra de la producció monetària del taller de Lió, que començà l'any 1972.

Han estat trenta anys durant els quals s'ha publicat l'obra en deu volums, que recull una quantitat enorme de moneda i el seu estudi, en tots els conceptes.

Són dos els períodes d'activitat d'aquest taller, un correspon a l'alt imperi i fou obra del professor J.-B. Giard. L'altre, al baix imperi, que comprèn des de l'any 285 fins al 413 dC, fou obra principal del doctor Bastien, amb la col·laboració, en els darrers anys, de M. Amandry i G. Gautier. A més, els autors han comptat amb alguns col·laboradors.

Els dos volums de Giard, editats els anys 1988 i 2000, omplen del 43 aC al 41 aC (el primer) i del 41 al 78 dC i del 196 al 197 dC (el segon).

Els sis volums del doctor Bastien, editats entre 1972 i 1987, recullen l'activitat de la seca de l'any 274 al 413 dC.

Finalment, s'han publicat dos suplementos, obra de Bastien, Amandry i Gautier. El primer, l'any 1989, que complementa el període de 274 a 413 dC, i el segon, que ara dona motiu a aquestes línies, és el suplement de tota l'activitat del taller, del 43 aC al 413 dC.

És gran la quantitat de nou material que s'ha recollit en solament quatre anys, procedents algunes monedes de nous tresors, com el de la Vilette-d'Anthon, d'on provenen el 30 % de les monedes d'aquest suplement.

Ens diuen que són tres-centes les noves monedes, i es refereixen a tipus nous, inèdits, puix les monedes catalogades són moltes més. Unes rectifiquen les publicades, en d'altres casos s'augmenta el nombre d'exemplars, quan les monedes catalogades eren poques. I s'afegeixen els tipus nous, essent el període 274-294 dC el més ric.

Pel que fa a la numeració, s'han intercalat les monedes noves al catàleg anterior, afegint al número una lletra grega. En moltes ocasions s'ha precisat en la classificació i es donen notícies d'algunes anàlisis metal·logràfiques. S'han estudiat els enllaços dels encunys i la producció de diferents gravadors, tot assajant la reconstrucció del funcionament de la seca. Es publiquen algunes monedes mai suposades i es descobreix l'emissió d'or de l'any 307.

Ha estat un gran esforç i un gran treball la publicació de la producció del taller de Lió, que és ara a disposició de tot investigador.

L. Villaronga

VILLARONGA, L. *La plata emporitana de la Segona Guerra Púnica. final del segle III aC*. Barcelona: IEC, SCEN, 2003. 200 p. (Complements d'Acta Numismàtica; 8)

Amb aquest volum fineix el conjunt de cinc que l'autor ens havia anunciat sobre la moneda de plata d'Empòrion i Rhode i les seves imitacions en terres catalanes i gal·les. L'autor no ha seguit un ordre cronològic en la publicació dels volums, sinó que sembla que ha anat seguint l'ordre en què li arribava el material nou.

Aquest volum comprèn les encunyacions de la Segona Guerra Púnica, durant la qual es bateren nombroses monedes, i el desembarcament romà a Empúries, l'any 218 aC, que marca l'inici de nous corrents polítics i la formació de la que serà Hispània.

Fins a l'any 218 aC, les dracmes emporitanes tenien el cap del pegàs normal, després totes el tenen modificat, canvi que assenyala la intervenció de Roma en el taller emporità. Aquesta data també marca un canvi important en la circulació monetària. Abans les dracmes emporitanes es dirigien cap al nord, a la Gàl·lia, on foren abundantment imitades. Després, les del cap de pegàs modificat es dirigeixen cap al sud, on van ésser imitades i es bateren les dracmes ibèriques.

El testimoni dels tresors és significatiu, perquè la major part del material estudiat en prové. El de Puig Castellar i el d'Orpesa representa el 70 % del material. Això sí, un nou tresor pot confirmar els resultats obtinguts, però també pot aportar una visió nova.

D'aquestes dracmes no hi ha una circulació residual

L'autor les classifica en sis grups:

1. El collar acaba per darrere en un llaç
2. Estil rude, l'epigrafia de signes grans i irregulars, el cos del pegàs arquejat
3. El pentinat acabat per darrere en dos grans rínxols de ganxo
4. De fort estil ibèric i l'arracada singular
5. Rínxols de distribució irregular
6. Pentinat acabat en tres o quatre grans rínxols de ganxo

Les dracmes dels primers tres grups no presenten símbol, i les altres tres, el de dofi, i entre unes i les altres existeixen enllaços.

A més, hi ha divisors de pegàs, de dos dofins i d'un dofi.

Una qüestió que l'autor no ha sabut resoldre és la que pot veure's a la làmina 10: les cinc dracmes dels números 324 a 328 són exactes, fins i tot en la marca de punxó de sobre de l'orella. Semblen la reproducció d'una moneda original, però dues pertanyen a l'antiga col·lecció Barril de Saragossa, una fou publicada per Vi-

ves i les altres dues pertanyen a la troballa de Puig Castellar. Una afegeix a l'encuny exacte quatre glòbuls dessota del pegàs.

El succés polític del desembarcament romà a Empúries el 218 aC i l'ús que fan els romans de la seca emporitana per batre moneda són fets rellevants del canvi de sentit històric del món Mediterrani. Roma esclata en tota la seva grandesa i inicia la formació de l'Imperi, del qual nosaltres som els hereus i aquestes són les monedes que s'encunyaren a l'inici de la presència romana.

ANV

RIPOLLÈS, P. P. *Sylloge Nummorum Graecorum, Sweden II. The Collection of the Royal Coin Cabinet, National Museum of Economy, Stockholm. Part 6: The G. D. Lorichs Collection*. Estocolm, 2003.

És una alegria tenir a les mans el catàleg de les monedes antigues d'Hispania del Museu d'Estocolm, la cèlebre col·lecció de G. D. Lorichs, que quan arribà a Madrid com a diplomàtic s'interessà per les nostres monedes antigues i arribà a recollir-ne 2.268, que passaren al Museu, gràcies a la qual cosa s'ha convertit en un dels centres més importants per a l'estudi de les nostres monedes.

Ripollès ha estat encarregat de redactar el catàleg, i ho ha fet amb precisió, com és habitual en ell.

La primera qüestió que li plantegem és l'ordre del catàleg. En la introducció no en justifica cap. Comença per la «Greek coinage», amb les monedes de Rhode i Empòrion, segueix amb «Phoenician-Punic coinages», començant per Gadir i continuant per les altres seques fenícies i libiofenícies, sense cap ordre i barrejant-les.

Vénen després «Coinages with latin script in the Ulterior», i quan s'acaben aquestes, encapçala les monedes següents amb l'epígraf «Coinages with iberian script in the Ulterior», començant per Salàcia i les altres seques ibèriques del sud.

Ens sorprèn que, quan descriu les monedes d'Emèrita, no estableixi l'apartat de Lusitània.

A la làmina 27, torna a repetir exactament l'anterior títol, continua amb Ikal-kusken i va cap a les seques del nord, fins a Kese, i prossegueix cap a les seques de l'interior.

En general, sembla seguir un ordre de sud a nord, i de la costa a l'interior, però no el justifica i nosaltres no l'entnem.

Per a la catalogació de la moneda hispanollatina segueix l'ordre que establí en el seu *Roman Provincial Coinage*, un ordre de sud a nord i de la costa a l'interior.

Una qüestió interessant per a nosaltres era veure si hi havia monedes inèdites que no coneguéssim en fer el corpus, i hem trobat que no porten referència al corpus les de Gadir i els números 520 i 597, d'Obulco i Arse.

Falten les monedes hispanocartagineses, que creiem que en aquell temps deuriem ser considerades totes africanes.

Malgrat ser una col·lecció molt gran i important, de peça realment sobresortint, només hi ha la de plata amb Arsesken dintre dels radis d'una roda. De plata dos de Rhode, vuit d'Empòrion i cinc dracmes ibèriques. Cap de Gadir, ni d'Ebusus. D'Arse una sola dracma, a més de la citada. De denaris ibèrics rars, un d'Iltirta, dos de Kese i un d'Oilaunikos. Dels corrents, disset de Bolskan, vint de Baskunes i vint de Sekobirikes.

La il·lustració, que reproduïx peces en conjunt bastant ben conservades, queda una mica grisa.

Acabem lloant aquesta publicació, que completa el conjunt de monedes antigues de la Península escampades pel món.

L. Villaronga

LAROZAS, CH.; CHEVILLON, J.-A. «Languedoc occidentale: la série au cheval et à l'uraeus d'influence punique ou ibéro-punique (BN 1991-59)». *Cahiers Numismatiques*, núm. 159 (2004), p. 9-14.

Últimament, els investigadors francesos ens han fet arribar nombroses notícies sobre monedes de plata inèdites o rares, generalment són òbols que pertanyen a la zona compresa entre l'Hérault i els Pirineus, la majoria de les quals han estat publicades en la revista *Cahiers Numismatiques* de la SENA.

Són principalment:

CHEVILLON, J.-A.; MESELE, TH. «Les oboles salyennes à la roue avec un corne». CN, núm. 135 (1998), p. 11-14. I «Les oboles sylennes dites «au soleil»: nouvelles données». CN, núm. 139 (1999), p. 11-14.

CHEVILLON, J.-A. «Les hemioboles de Massalia à la tête de satyre et à la roue». CN, núm. 143 (2000), p. 9-13.

CHEVILLON, J. A.; LAROZAS, CH. «Les monnaies des Elysiques à légende TVII». CN, núm.144 (2000), p. 3-9.

CHEVILLON, J. A.; MESELE, TH. «Les oboles salyennes à la croix entourées de globules». CN, núm. 144 (2000), p. 11-15.

BÉNÉZET, J.; LENTILLON, J.-P. «Les divisions d'argent à l'hippocampe et légende ibériques: quatre nouvelles découvertes dans l'Aude et les Pyrénées Orientales: quelques propositions». CN, núm. 157 (2003), p. 3-9.

A més tenim:

BÉNÉZET, J.; DONES, CH.; LENTILLON, J. P. «Un monnayage tardo républicain inédit en Gaule méridionale». *Bulletin de la Société Française de Numismatique* (2002), p. 125-130.

Tots aquests treballs aporten notícies noves i interessants. En el que comentem, que ha donat peu a aquestes línies, es publica un òbol, del qual no es dona el pes ni la grandària, que presenta un cavall i a sobre un creixent amb un glòbul, que els autors qualifiquen d'ureus.

A més, es donen a conèixer dos òbols, un amb cap de cavall i l'altre amb un

cap de cavall girat, que qualifiquen de *Elysiques*, dels quals ja coneixíem alguns exemplars provinents d'Ensérune i Montlaurés.

No donen el pes de cap de les monedes, però sí la mitjana de totes en conjunt, que diuen que és de 0,26 g. Les que coneixem tenen un pes més alt de 0,40 g.

Suposen que són monedes que prenen els tipus de les cartagineses, però no cal anar tan lluny, a Arse-Sagunt hi ha petites monedes amb cap de cavall.

Són de gran interès aquestes notícies sobre petites monedes tan poc conegudes.

L. Villaronga

MEDIEVAL

BELMON, Jérôme. «La monnaie de Rodez (Ière partie): la mort d'un monnayage seigneurial (vers 1270-1340)». *Revue Numismatique*, vol. 159 (2003), p. 355-418.

Durant moltes dècades els amonedaments senyorials que es varen produir en el marc de l'actual Estat francès han estat força descurats i, fora d'aportacions parcials, s'han anat alimentant de síntesis ja tan velles com les de Poey d'Avant i Caron, amb alguna excepció que s'ha d'anotar, com la de l'amonedament provençal estudiat per Rolland.

Darrerament, aquesta situació ha anat canviant amb els treballs de M. Dhénin, Georges Depeyrot i Marc Bompaire. La tesi doctoral d'aquest darrer ha estat, a més d'una seriosa aportació, el catalitzador de moltes altres iniciatives que s'hi reconeixen continuadores, com ho és el treball que comentem.

Es tracta d'un documentat estudi d'una sèrie monetària que ens és especialment interessant per les vinculacions que els seus comtes varen tenir amb els nostres sobirans. L'autor analitza a fons la documentació i el material i arriba a establir amb gran detall la seqüència de les emissions, l'evolució de les lleis i les motivacions de l'etapa puixant d'aquest amonedament, així com la seva decadència. Aquesta vindrà determinada per la pressió dels reis de França, però també per l'exhauriment de les mines d'argent que n'alimentaven les emissions.

Seguint Bompaire, l'autor interpreta com a *denarios sancti Amanti* el significat de les lletres D S A que trobem en les emissions tardanes del comtat i que assenyalarien la ubicació de la seca en el cor de l'antiga ciutat de Rodés i prop del monestir de Sant Amanç. També ens diu que les peces a nom d'Enric s'han d'atribuir a Enric II (1275-1304).

Completíssim estudi que facilitarà amb molt la represa necessària de l'estudi de l'orla d'amonedaments occitans que estigueren dins l'òrbita dels reis catalans durant un període prou significatiu.

M. Crusafont

BÉNÉZET, Jérôme; LENTILLON, Jean-Pierre. «Trois estampilles de monnaies sur le vase d'accompagnement d'une tombe du Moyen Age central découverte en Roussillon». *Bulletin de la Société Française de Numismatique*, any 58, núm 9 (novembre 2003), p. 215-220.

Els autors presenten una aplicació monetària certament original: en un vas de ceràmica hom va estampar una moneda, i hi deixà una marca en negatiu. El vas va aparèixer com a únic aixovar d'un enterrament a Théza, al Rosselló, i la moneda és, segons els autors, un tipus primitiu de diner melgorès, situable en principi al segle XI. Aquests tipus de monedes serien dels primers d'aquesta llarga sèrie monetària que els autors en aquest moment estudien a fons.

M. Crusafont

DUPLESSY, Jean. *Les monnaies françaises féodales*. París, 2004. Vol. I.

L'únic estudi de síntesi sobre la moneda senyorial emesa en l'espai de l'actual Estat francès continua essent la de Poey d'Avant, de mitjan segle XIX, completada amb la de Caron, de finals d'aquell segle. Era una necessitat ben evident, doncs, d'assajar alguna mena d'actualització, encara que fos un simple catàleg sense teoria, com ho és l'obra que comentem.

Calia recollir la gran quantitat de novetats aparegudes al llarg de més d'un segle i intentar oferir almenys un manual pràctic de catalogació. En aquest sentit hom no pot fer altra cosa que felicitar l'autor per la feïna realitzada i l'editor per l'impuls que ha donat a una obra ara ja indispensable.

És llàstima, però, que s'hagin quedat fora algunes descobertes importants, com ara l'òbol de Carcassona de Simó de Montfort, o que hi hagi embolics poc comprensibles com la peça de Carcassona amb BIAQINO, que troba inclassificable, mentre que les dues properes, parentes, núm. 1521 i 1521A, troben el seu encaix. És evident que totes tres són de la mateixa fabricació i tenen la mateixa atribució. Sí que respecta, en canvi, l'atribució de les peces dels nostres Ramon Berenguer. Pensem, doncs, que l'obra necessitaria un poliment i no compartim el criteri de l'editor d'emprar prioritàriament uns dibuixos que ja han generat prou confusions.

El que resulta completament risible, històricament parlant, és l'entestament de considerar francesa la terra catalana fins al temps de Jaume I i la de Navarra en tota l'època medieval. Navarra, per tant, mai va ésser un regne independent. Catalunya només després de Corbeil. Hom podria preguntar com és possible que Jaume I cedís al rei de França territoris com ara Carcassona, Besiers, etc. Si no era més que un mer vassall, no calia que cedís res i menys encara territoris com ara Carcassona o Besiers, que encara devien ésser més francesos. Lamentable.

M. Crusafont

MODERN I CONTEMPORANI

CRUSAFONT I SABATER, M.; BALAGUER, Anna M. «Francisco Paradaltas i Pintó y la fabricación de la moneda en el siglo XIX». *Actas. XI Congreso Nacional de Numismática*, Saragossa, 2002.

Francesc Paradaltas, assajador, de primer, i director, després, de la seca de Barcelona des del 1836 fins al 1859, amb una breu interrupció, fou una figura clau de la política monetària del segle XIX. Efectivament, no tan sols va modernitzar la seca de Barcelona amb les premses automàtiques i la màquina de vapor sinó que també la seva actuació va tenir un abast macroeconòmic. Com diu l'economista Joan Sardà, la seva eficaç gestió va aconseguir aturar la sagnia de plata cap als països europeus que tant havia empobrit fins llavors el país. L'article assaja de fer conèixer la seva important contribució i rescatar-lo d'un oblit injust.

A. N. C.

SANAHUJA I ANGUERA, Xavier. «El curs forçat dels menuts gironins l'any 1654». *Gaceta Numismàtica* [Barcelona], núm. 151 (2003), p. 41-52.

L'any 1617 la ciutat de Girona es va veure obligada a retirar de circulació els menuts locals, emesos en quantitats abusives. Semblava que l'entrebanc econòmic que això ocasionà havia dissuadit les autoritats de la ciutat de fer-ne circular en el futur. El fet és que, malgrat l'escarment, la ciutat es va veure obligada, en dues ocasions, a posar en circulació menuts antics que tenia guardats. La primera fou durant el setge del 1653, quan es fabricaren també les peces de dos i quatre rals, de les quals es coneix només la de quatre rals, i la segona el 1654 per imposició d'un cap militar. Després, però, es varen retirar definitivament. Tot això, que era desconegut, és el que ha pogut documentar l'autor. També ens diu que la ciutat de Girona va comprar els menuts de Banyoles retirats i els va contramarcas, poc abans del 1617. Aquest fet, ara documentat, dona explicació a una peça que vàrem publicar a *La moneda catalana local*, núm. 1570: un menut banyolí reençunyat a Girona.

M. Crusafont

MEDALLÍSTICA

Téchne, le forme dell'arte. Catàleg de l'exposició medallística realitzada per la Associazione Italiana dell'Arte della Medaglia, suplement del *Bollettino di Numismatica* [Roma], 2004.

La mostra pretenia, sobretot, donar a conèixer produccions medallístiques d'autors actuals. Tot i això no hi manquen algunes col·laboracions sobre l'art de la medalla en general i els seus antecedents. No cal remarcar especialment, venint d'Itàlia, que hom resti literalment bocabadat davant tal devesall creatiu. La medalla, sovint apropant-se o fent seva l'escultura, pren les vies d'expressió més variades i les solucions tècniques més sorprenents. El que més admirem i fins i tot gairebé envegem és la vitalitat que té en aquest país la producció medallística i la seriositat i l'atenció amb què és tractat un tema que aquí sembla de tercera fila. L'edició, com és habitual, de gran qualitat, en color, té magnífiques fotografies, com correspon a un bon llibre d'art.

M. Crusafont